

ÔPUARAA FAAAURAA NO TE HOË TUATĀPAPARAA TANO ROA AÈ I NIÀ I TE MAU MEA I FAATUPUHIA E TE ÂTOMĪ A TE ÈIĀ HARU FENUA I MĀÒHI NUI/PORINETIA FARĀNI

Fepuare matahiti 2025

Ua faataahia te mau faaauraa i raro nei no te feiā tuatāpapa, te feiā pāpai veà e te feiā tāviri hōhoà o tei hiò tūtonu i te mau fifi o te rahu, to te ea e te poritita o tei faatupuhia e te 193 tupita âtomī o tei haaviivii ia Māōhi Nui. Aita rā te reira i faanahohia no te haaparuparu i te tuatāpaparaa i te mau òhipa a te Pū CEP. Aita roa, no te mea mea faufaa ia pūòì i te tuatāpaparaa i teie tumu parau, inaha, e rave rahi ā uiuiraa pāhono-òre-hia, e e tauturu teie mau faaauraa i te faatupu i te òhipa âmui i rotopū i te feiā tuatāpapa, te feiā pāpai veà, te feiā pātoì e te feiā e ora nei ā i muri aè i te haapaaìnaraa âtomī. E mea faufaa no te feiā e hinaaro i te òhipa i nià i te parau o te âtomī i Māōhi Nui, ia ara māite, inaha, e parau fifi teie o te riro ei mea haafifi i te mau âmuiraa taata i tuìhia. Te ìte nei teie faaauraa i te tiāmāraa o te mau veà e to te tuatāpaparaa ìhi. Aita e tuhaa ta teie mau tītauraa i muri nei i nià i te mau tuatāpaparaa, tei nià rā i te tautooraa tano roa aè i mua i te mau âmuiraa taata i tuìhia e te âtomī, rātou o tei faaruru māoro na i te faatura òre e te tāviriraa a te feiā tuatāpapa o te ara mai, faatura òre e vai nei ā i teie tau.

Mea pinepine te faarirohia te tuatāpaparaa papa toru e te pāpāraa veà, no te tītau i te mau tōroà taata tuatāpapa, taata pāpāi veà, e te taata tāviri hōhoà, o tei òre i faaruru na i te mau fifi haapaaìnaraa âtomī no te mau tāmamataraa. Te riro tāmāu noa ra teie huru tupuraa òhipa ei fifi: ìnaha, e tau māoro na te àivanaa farāni i tuatāpapa noa na i te mau viivii âtomī, mā te haa pinepine na te mau pū nuu faèhau o tei riro ei tumu haafifi i te ea o te nūnaa Māòhi, i to na fenua, e i to na faatiāmāraa poritita. I paruparu ai te tūàtiraa i rotopū i te feiā tuatāpapa e te mau âmuiraa taata. E riro hoì te feiā e ora nei ā i muri aè i te tāmataraa âtomī i te teimaha ia faaite i te mea i orahia e rātou i te feiā rātere noa mai, mā te òre te reira e tauì noa aè i te tahi mea i roto i te âmuiraa taata. E mea tītauhia ia te feiā tuatāpapa e te mau pāpāi veà ia māiti i te mau tumu parau o te haamatara mai vètahi parau âpī na te nūnaa Māòhi, i te tuatāpapa noa i te mau tumu parau e haafānaò i te tiàraa rave òhipa aore ra te mau tumu parau e faarahihia ra i nià i te hoê tahua tuatāpaparaa. Ua ineine hoì te mau taatiraa no te feiā e ora nei ā i muri aè i te haapaaìnaraa âtomī i te tauturu i te feiā tītorotoro i te fatu i te mau ôpuaraa e pāhono i te mau uiuiraa a te nūnaa, e tē turu māite i te mau âmuiraa taata Māòhi Nui i tuìhia. E tià roa ai i te feiā tuatāpapa, te pāpāi veà e te tāviri hōhoà, ia âmui mai i te mau ôroà 2 Tiurai ia ara i te parau e no te fārerei vètahi o te Nūnaa e tautoo ra ia tiāmā te Moana Nui âtomī òre.

FAATURERAA - DROITS

E tītauhia i te feiā e haa i pihai iho i te nūnaa Māōhi, noa atu e Māōhi rātou aore ra ua ora māoro i Māōhi Nui, ia ineine i te vauvau i ta rātou ôpuaraa. Te tītau nei ia teie mau faaauraa :

- Ia òhipa mā te tāuà i te mau faanahoraa tumu no te tiàraa mana o te mau nūnaa tumu (mai terā i fatuhia e te Hau Âmui no te mau nūnaa tumu), e tae noa atu i te mau peu māōhi, no te paruru i te hīroà tāatoà o teie nūnaa. Hou òhipa ai e te tahi âmuiraa taata i tuīhia, mea faufaa ia ara pāpū i te hīroà tumu o te taha motu tātai tahi, to te motu tātai tahi e te vaa mataèinaa tātai tahi no Māōhi Nui, e ia faatura i te hui mana o te âmuiraa taata tātai tahi, mā te haafauaa na mua i te fārereiraa i te tahi metua, taata paari, òrometua, aore ra te hoê Tāvana (no te vaa mataèinaa aore ra te motu).
- Tātara māmarama, e te mea hau roa atu na roto i te reo tumu o te taata uiuihia, i te mau fā, te mau raveà e te mau mea e riro i te noaa mai, e te huru no te haaparareraa i te reira.
- Faanaho i te faaauraa māmarama e te fārii-māite-hia i nià i te haaputuraa, te faaòhiparaa, te faarahiraa e te faaararaa parau. E haaparare i te tahi parau ia au i te hoê parau faatià pāpai-òre-hia aore ra mea pāpaihia, ta te hoê taata aore ra ta te mau taata no rātou te parau, e ia faatura i te mau raveraa tià i nià ihoā rā i te faaòhiparaa i te mau hōhoà o te feiā pohe e te feiā mai. E tītauhia ai i te taata tuatāpapa ia faataa i te tahi hōhoà no ta na òhipa i te âmuiraa taata aore ra i te taata no na te parau.

- E haapāpū na mau aè i te faatiàraa tiāmā e te māmarama a te taata tātai tahi e uiuihia, mā te vai matara te ùputa, no te pātoì i te tomo i roto i te tahi tuatāpaparaa, no te haere i rāpae i te tahi tuatāpaparaa i muri aè, no te faaravaì vētahi parau hou a piahia ai, no te faaea ômoèmoè noa, no te faatura i ta rātou faufaa pae feruriraa, e no te pāruru i te mau parau huna e te mau parau o te taata ôtahi.

FAATURARAA - RESPECT

Te mau taata atoà e òhipa i nià i te tumu parau e tūāti i te parau no te faarururaa i te âtomī, e tītauhia ia faatura i te mau arataìraa i muri nei:

- Eiaha e rave i te tahi òhipa e faatupu atu ā vētahi fifi aore ra e faarahi atu ā i te fifi i vai ê na, na roto vētahi àveià tuatāpaparaa o tei faaiti i te rahi o te māuiui i faaruruhia aore ra o te riro i te faahuru ê i te faatiāmāraa o te nūnaa Māòhi Nui.
- Haafaufaa i te mau àveià e pāhono i te mau hinaaro o te nūnaa no Māòhi Nui. Mea pinepine hoì te feiā i ora mai i muri aè i te âtomī e te mau tāàtiraa pātoì âtomī no Māòhi Nui, i te haamanaò e mea faufaa aè no rātou te mau tuatāpaparaa i nià i te huru parareraa te fifi i rotopū i te nūnaa, no te haapāpū i te huru tuìraa te reira i nià i te mau uì â muri nei, i te faarururaa i te mau rararaa âtomī, aore ra te mau tuatāpaparaa i nià i te mau mea i tupu i nià i te aru i roto i te mau motu i haaviiviihia, i terā mau uiuiraa i nià i te tuatua no te tiàraa i amohia e te mau tià poritita e te nuu faèhau farāni.

- Haamanaò i te òhipa i ravehia e te mau tià pātoì e te feiā tuatāpapa no reira iho o tei tià na e pātoì i te âtomī ua hau te âfa tenetere. E mea tītau-taaê-hia eiaha e faanaho i te mau puta âpī no te mau faaìteraa mā te òre e fāfā i te mau tītororaa nūnaa i ravehia na e Greenpeace (1990), De Vries-Seur (1997), Bruno Barrillot (2003, 2005), CESCEN (2006), Barrillot, Villerme-Hudelot (2016), Phillippe-Statius (2022), e o Ganivet -Villerme (2023), no te faahiti noa teie mau iòà.
- Faatūàti na roto i te faatura, mā te faanaho i te tahi huriraa na roto i te mau reo o te mau fenua, mā te haafaufaa i te mea e hinaarohia e te taata tātai tahi i te pae no te pāpāiraa e te ārairaa i te mau parau rave àtā i te māramarama.
- Eiaha e tuu i te mau uiraa i nià i te mau fifi o te ea i ta te tuīraa ito âtomī raveraa i nià i te mau taata uiuihia aore ra to rātou fētii.
- Eiaha e fārerei i te mau rūàu aore ra i te feiā i haaparuparu te pāruru ea, i muri aè i te hoê tere mā te faaruru vētahi mai pee mai te COVID.

HŌROÀRAA TE TAHI I TE TAHI - RECIPROCITÉ

E faanahoraa tumu te “Hōroàraa te tahi i te tahi” i Māòhi Nui. E tītau te faaauraa ia haa mā te hinaaro mau e faatupu i te tūàtiraa e te taata uiuihia, no te haafānaò i te tahi e te tahi, mā te faatura i te mau faufaa hīroà tumu mai te

hōroàraa te tahi i te tahi, te faariiraa te tahi i te tahi, te faarooraa te tahi i te tahi, o tē ārai i te mau tūàtiraa no te pao noa mai e te peu èiā haru fenua.

- E ìmi i te rāveà ôpereraa i te faufaa e te moni âpī, na roto i te pūte, te tauturu, aore ra vētahi atu faanahoraa tauturu. I te haamanaòraa i te âài oraraa fifi, e riro ei mea tūino: i te mea ua fārii te feiā i ora mai i muri aè i te âtomi i teie hōpoià, mea tià ia tauturuhia rātou no to rātou itoito.
- Haapāutuutu i te mau rāveà no te tupuraa o te mau âmuiraa taata i tuìhia, mā te ìriti ia rātou i te mau ùputa no te òhipa, no te tuatāpaparaa e te faaineineraa pae òhipa. Hiòraa, e tano te tuatāpaparaa i te òhiparaa ito âtomī i te tahi vāhi e faaineine i te tahi pupu no reira iho i te faaòhiparaa i te mau uāti Geiger mā te pūpū i te reira i te âmuiraa taata ia hope te tuatāpaparaa. Mai te mea e naho te moni no te amo i te mau tere, e haafānaò na mua i te feiā tuatāpapa Māòhi i te mau vāhi puturaa parau tahito i Farāni aore ra i te tahi mau vāhi na te ao, i te tere mai te feiā tuatāpapa èè i Māòhi Nui.
- E ara ia vai māite te mau parau i putuhia ei faufaa na te âmuiraa taata, mā te ìmi i te rāveà ia faahaerehia te reira i te mau pū e tià no te maitaì o te âmuiraa taata, e tae noa atu i te mau taata i hōroà mai i te reira.
- Ôpere i te mau parau o te tuatāpaparaa i te nūnaa no reira iho na roto i te mau faanahoraa tāmoni òre e na roto i te mau reo māòhi, e te faanahoraa i te tahi vāhi ia tià i te âmuiraa taata ia faaite i te

manaò e penei aè no te pātoì roa i te mau òhipa o te tuatāpaparaa. Hōroà i te reira i te mau tātāraa a te mau taata i ora mai i muri aè i te âtomī e i te mau pāroru o te feiā àti, mai te mea e riro te reira i te faaòhie i te mau aniraa tauturu.

No te haapāpū i te tahi tautoora māoro i te tuatāpaparaa i nià i te mau haapaainaraa âtomī e te nūnaa no Māōhi Nui, e mea hinaarohia te tahi tōmite (no te mau tiā MET, 193, Tamarii Moruroa, etv) no te hiòpoà i te mau ôpuaraa e no te hōroà i te parau faatià.

Ua tauturuhia mai teie mau faaauraa e te mau faaauraa i fatuhia e te “Ôpuaraa no te Parau mau o te Âtomī” (Nuclear Truth Project: <https://nucleartruthproject.org/protocols/>).